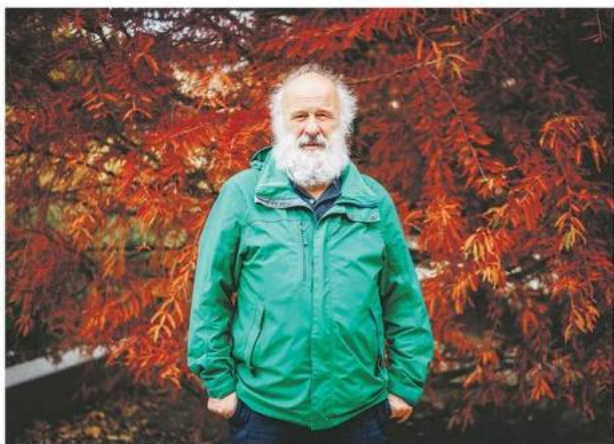

Orbán bármikor kész elárulni 1956-ot

FOTÓ: FARBAKY TAMÁS

Eörsi László:
Elsikkadt a
forradalom
baloldali
tartalma

A demok-
rácia iránti
igényről,
ami pedig
fontos volt
1956-ban,
manapság
nem nagyon
tudnak.

'56 Orbán Viktor mindent alárendel a primitív nacionalizmusának – jellemezte a miniszterelnök ötvenhatos pávatáncát lapunknak adott interjújában Eörsi László történész. A jobbágymentalitás továbbélésével is magyarázza, hogy a magyar közvélemény jelentős része a megtámadott Ukrajnával szemben a putyini Oroszország mellé állt. Attól tart, az utca embere keveset tud '56-ról. Szerinte az ok, hogy régóta hatalmon van a populista rezsim. Ha valakiben mégis él valamilyen kép, akkor jellemzően a jobboldalhoz, szélső-jobboldalhoz köti a forradalmat. A demokrácia iránti igényről, ami pedig szintén rendkívül fontos volt 1956-ban, manapság nem nagyon tudnak, ahogyan a munkástanácsokról sem. Elsikkadt a forradalom baloldali tartalma.

INTERJÚ AZ 5. OLDALON

„Orbán Viktor bármikor kész elárulni 1956 szellemiségét”

INTERJÚ Mindent alárendel a primitív nacionalizmusának – jellemezte a miniszterelnök ötvenhatos pávatáncát Eörsi László történész. A jobbágymentalitással is magyarázza, hogy a magyar közvélemény jelentős része Ukrajnával szemben a putyini Oroszország mellé állt.

Távolodunk október 23-tól, a forradalom kitörésének évfordulójától, és közeledünk november 4-éhez, ahhoz a naphoz, amikor elindult a szovjet invázió Magyarország ellen. Csaknem hetven évvel az események után hogyan él a magyar társadalom emlékezetében 1956, és ez a kép mennyiben fedi a történelmi valóságot?

Úgy tapasztalom, hogy az ünnepnapokat leszámítva ritkán kerül szóba 1956. Ebben közrejátszik az is, hogy sajnálatos módon egyre csökken azok száma, akik személyesen átélték az akkori eseményeket. Attól tartok, ha kimennénk az utcára, és megkérnénk az embereket, mondjanak pár összefüggő mondatot 1956-ról, siralmas lenne az eredmény. Régóta hatalmas van a populista rezsim. Ha valakiben mégis él valamilyen kép, akkor jellemzően a jobboldalhoz, szélsőjobboldalhoz köti a forradalmat, és csak a nemzeti tudatból fakadó nacionalista vonulatot látja. A demokrácia iránti igényről, ami pedig szintén rendkívül fontos volt 1956-ban, manapság nem nagyon tudnak, ahogyan a munkástanácsokról sem. Elsikkadt a forradalom baloldali tartalma.

Törvényszerű volt 1956 leverése vagy akár másként is alakulhatott volna a nemzetközi helyzet?

Azokkal értek egyet, akik szerint törvényszerű volt. Ha megnézzük a történelmet, akkor egy világbirodalom nem szokott csak úgy, magától lemondani arról, amit egyszer már megszerzett. Ez kizárólag akkor fordul elő, ha külső kényszer hatására kell meghátrálnia. Esetünkben nem volt ilyen kényszer. Inkább az október 30-i szovjet pártelnökségi ülést tekintem csodának, amelyen az volt a döntés: Moszkva valóban kész kivonulni innen, és engedi, hogy Magyarország lényegében a saját útját járja. A hozzáállás azonban egy nap múlva gyökeresen megváltozott.

Bár az 1956-os Intézetet, ahol ön is dolgozott, a Fidesz-kormány elsorvasztotta, számtalan kutatás igyekezett feldolgozni a forradalom történetét, könyvek sokasága jelent meg arról az időszakról. Egyáltalán akadnak még fehér foltok? Van, amit még mindig nem tudunk?

A történet nagyjából összeállt, nehéz megítélni, hogy hiányzik-e valami. Elsősorban az orosz levéltárakból várhatók még dokumentumok, esetleg Belgrádból. Magyarországon ilyen szempontból jól állunk, az állambiztonsági iratok is kutathatók. Tartom magam ahhoz, hogy a levéltári forrásokból jól rekonstruálhatók az események, sokkal jobban, mint a harminc-nyegen évvel később született visszaemlékezésekből. Komoly nyitott kérdések már nincsenek.

Kossuth téri sortűz?

A lényegét arról is tudjuk. Elsőként magyarok lőttek a tömegbe – határőrök, úgynevezett „zöld ávosok” –, és biztosra vehetjük, hogy nem előre kitervelt vérengzés volt, hanem spontán „pániktűz”. A szov-

Eörsi László: egy világbirodalom nem szokott csak úgy, magától lemondani arról, amit már megszerzett

jet tankok már éppen elhagyták a Kossuth teret, ahol a katonák barátkoztak a tüntetőkkel. Amikor a szovjetek meghallották a fegyverropogást, azt hitték, törbe csalták és megtámadták őket. Tüzelni kezdtek a tér felé. A legtöbben ezektől a lövedékektől haltak meg. A sortűznek egyébként volt szovjet áldozata is.

A fáma szerint Kádár Jánost élete során végig furdalta a lelkiismeret Nagy Imre kivégzése miatt. Bizonyítható, hogy így volt vagy érzük be az elhíresült „utolsó beszéddel”, amit az MSZMP központi bizottsága ülésén mondott 1989 áprilisában?

Kénytelenek vagyunk azzal beérni. Kádár János általában véve hadilábon állt a történelemmel, nem szeretett ilyen kérdésekben megnyilvánulni. Anekdotázni sem szeretett, és pláne kerülte az amúgy is tabunak számító témákat. Azon a bizonyos 1989-es ülésen is csak azért hozakodhatott elő Nagy Imrével, mert már zavart állapotban volt. A beszéd mindenesetre egyértelműen arra utal, hogy nagyon mélyen foglalkoztatta az ügy.

A forradalom árnyoldalairól, a lincselésekről vagy éppen az antiszemita megnyilvánulásokról szinte szó sem esik. Nemcsak a nemzeti ünnepen nem, ami még indokolható is, hanem máskor sem. Mítoszrombolás lenne beszélni ezekről?

Éppen egy olyan könyvön dolgozom – jövőre jelenik meg –, ami az antiszemitizmus és 1956 kapcsolatát vizsgálja. Bár időnként korábban is elhangzottak erre utaló nyilatkozatok, az emigrációban a rendszerváltásig nem merült fel, hogy a forradalom idején jelentős mértékű antiszemitizmus, zsidóüldözés lett volna. A későbbi visszaemlékezők, főként zsidó emberek részéről jöttek elő ilyen élmények. Az eddigi kutatásaim alapján azt mondom, hogy az állítás, miszerint erős antiszemitizmus kísérte volna a forradalmat, nem felel meg a valóságnak.

Pszichológiai jelenségről lehet szó: az ugyanis igaz, hogy a zsidó lakosságban volt ijedtség és félelem október 23-a után. Teljesen érthető, hiszen csak alig több mint egy évtized telt el a holokauszt óta. A pártállami propagandának elemi érdekében állt, hogy minél inkább fasisztának ábrázolja az „ellenforradalmat”, de hitközségi beszámolók alapján Kádárék is csak mintegy húsz antiszemita esetet tudtak felmutatni, és – alaposan utánajártam – azok egy része sem bizonyult valóságnak.

Lincselések viszont kétséget kizáróan történtek.

Nyilván borzasztó dolog, de ahhoz képest, hogy milyen nagy tömegek mozdultak meg és milyen indulatok szabadultak el az országban, kevés példa volt rá. Elsősorban az ÁVH ellen irányult a népharag. A lincseléseket pedig vidéken a sortűzek váltották ki, amikor fegyvertelen tüntetőkre lőttek. Ez történt Mosonmagyaróváron és Miskolcon. Vidéken leszámolások is voltak egy-egy helyi pártvezetővel szemben, aki különösképpen visszaélt a hatalmával. Budapesten csak a Köztársaság téri ostromot követően zajlott le tömeges lincselés. A felkelők rengeteg ÁVH-st és pártfunkcionáriust ejtettek foglyul, de senkit nem öltek meg közülük, egy-két kivételtől eltekintve még csak meg se verték őket.

Orbán Viktor a legritkább esetben említi Nagy Imre nevét, a békemeneten elhangzott ünnepi szónoklatában a miniszterelnök arra se tért ki, hogy ötvenhatot konkrétan a Szovjetunió fojtotta vérbe. Hogyan használja 1956-ot a politika?

Tudjuk, hogy Orbán Viktor 1989. június 16-án, Nagy Imre és társai újratemetésekor robbant be a közéletbe. Orbán személy szerint soha nem gyalázta Nagy Imrét, a nyaloncai teték meg helyette, egyebek mellett a köztévében. Az MDF-től kezdődően a jobboldal számára mindig is fontos volt, hogy 1956-ot bevonja a politika

uszályába. A szocialisták menekülni akartak az egésztől, az SZDSZ pedig nem tartotta eléggé lényegesnek a témát: tulajdonképpen átengedte a teret a jobboldalnak. Így aztán 1956 a jobboldali toposzok közé került, teljesen igazságtalanul. Orbán Viktor önkényesen kezeli a történelmi tényeket, mindent alárendel a primitív nacionalizmusának. Extrém módon eltorzítja a történelmet, álságos és hiteltelen a megemlékezése.

Miért?

Jó lenne, ha nem merülne feledésbe, hogy az Orbán-kormány idején a Fiumei úti Nemzeti Sírkert szovjet katonai parcellájában orosz nyomásra ismét felállítottak olyan ötvenhatos emlékműveket, amelyek ellenforradalomnak minősítik 1956-ot. Az egyik szövege így szól: „Örök hála és dicsőség a szovjet hősöknek, akik az 1956. októberi ellenforradalomban életüket áldozták a magyar nép szabadságáért”. A honvédelmi tárca nem tudta elérni, hogy finomítsanak a megfogalmazáson. Ez pontosan az a megközelítés, amit a Kádár-rendszer alkalmazott. Ráadásul a felirat a Fidesz által elfogadott Alaptörvényt is sérti, amelyben az olvasható, hogy „mai szabadságunk az 1956-os forradalmunkból sarjadt ki”. De felidézhetjük azt is, amit Orbán Balázs, a miniszterelnök politikai igazgatója mondott: 1956-ból kiindulva nem tanácsolta volna Zelenszkij ukrán elnöknek, hogy országát „belevigye egy háborús védekezésbe” az oroszok ellen. A kormányfő utólag hibának nevezte a kijelentést, de nem lehet arra gondolni, hogy súlyosan kifogásolta volna ezeket a szavakat. Orbán Balázs a helyén maradt.

Sőt: a miniszterelnök azóta a Fidesz-kampány irányításával is megbízta.

Látni kellene mindenkinek, hogy ebben a konkrét esetben mit jelent a pávatánc. Azt jelenti, hogy Orbán Viktor bármikor kész elárulni 1956 szellemiségét. Érdekes módon az a hatalmas tömeg, ami még mindig mögötte áll, ezzel nem akar szembenézni.

Mire következtet abból, hogy az orosz-ukrán háborúban a magyarok egy része a putyini Oroszország oldalára állt, és a megtámadott Ukrajnát hibáztatta? Hogyan fér ez össze 1956 emlékével?

Sehogyan sem fér össze. Folyamatosan meg vagyok hökkenve ezen. Kinek nem nyilvánvaló, hogy ebben a háborúban az orosz fél az agresszor? El tudta volna bárki képzelni tizenöt évvel ezelőtt, hogy Orbán Viktor erre a pályára állítja a magyar közvélemény igen jelentős részét? Főleg a kormánypárti táborra gondolok. Hihetetlen kommunikációs és manipulációs bravúr a miniszterelnöktől, hogy ezt elérte. Másrészt annak is a bizonyítéka, hogy a magyar társadalomban nem elhanyagolható mértékben tovább él a jobbágymentalitás. Ha az emberek elsöprő többsége hajlandó lenne gondolkodni picit, akkor Orbán Viktor nem járhatott volna sikerrel.